

02

SUKOB IZMEĐU ORGANIZIRANIH NAVIJAČA I VODSTVA HRVATSKOGA NOGOMETNOG SAVEZA: HORIZONTALNI I (ILI) VERTIKALNI KONFLIKT

DRAŽEN LALIĆ

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Lepušićeva 6

HR – 10000 Zagreb, Hrvatska

drazen.lalic@gmail.com orcid.org/0000-0002-9028-0477

DOI: 10.17234/SEC.32.1

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. 3. 2020.

Prihvaćeno: 16. 10. 2020.

Ovaj rad nalazi se u otvorenom pristupu i može se distribuirati u skladu s odredbama licencije CC BY-NC-ND 4.0 HR

Sukob između organiziranih navijača i vodstva HNS-a znatno obilježava političke i društvene aspekte nogometa u suvremenoj Hrvatskoj. U razmatranju te pojave se primjenjuje podjela društvenih sukoba na horizontalne i vertikalne Alberta O. Hirschmana: prvi su tipa „ili mi ili oni“ i izrazito obilježeni emocijama i nasiljem, uslijed čega su nepogodni za kompromise; vertikalni su djeljivi i više određeni racionalnim pristupom pa se mogu prevladati demokratskim postupcima. Analiza pokazuje kako ispitani sukob sadrži elemente obje vrste, ali je u njemu prisutniji horizontalni sukob zbog nespremnosti suprotstavljenih aktera za postizanje kompromisnoga dogovora, opterećenosti emocijama i nasiljem (navijači) te uporabe manipulacija (nogometni dužnosnici).

Ključne riječi: horizontalni sukobi, vertikalni sukobi, nogomet, Hrvatski nogometni savez, navijači, Hrvatska

UVOD

Sukob između organiziranih navijača i vodstva Hrvatskoga nogometnog saveza (HNS) već dugo vremena izaziva velik interes i sportske i šire javnosti, i to ne samo unutar zemlje nego i u inozemstvu.¹ Ovdje² napose razmatram zbivanja u drugom desetljeću ovoga stoljeća kad je taj sukob posebno intenzivan i izražen na različite načine. Za

¹ Uz ostale reakcije, o nekim aspektima toga sukoba, ponajprije onima koji se odnose na pojave korupcije i organiziranoga kriminala u hrvatskom nogometu, izvještavali su strani mediji kao što su američka televizijska stanica ESPN, britanske novine The Guardian i neki drugi (prema: Lalić 2018).

² Ovaj je članak proširena inačica izlaganja na VII. nacionalnom kongresu Hrvatskoga sociološkog

ustanovljavanje vremena analize napose je važna okolnost da su građanska inicijativa Zajedno za Dinamo (ZZD) i udruga Naš Hajduk (NH), osnovane 2010. odnosno 2011. godine. Te su dvije udruge, veoma brojne po članstvu što se naročito odnosi na potonju,³ zbog svojih razgranatih aktivnosti, uske povezanosti s navijačkim skupinama i drugih razloga ključne za prosvjedno djelovanje simpatizera nogometa kod nas.

Do srazova između gorljivih simpatizera nogometa uključenih u kolektivnu akciju radi izražavanja identiteta te ostvarenja zajedničkih ciljeva i upravljača toga sporta dolazilo je i prije formiranja dviju navedenih udruga. Naročito snažno se to izražavalo u sporovima vezanima za politički uvedenu promjenu imena Dinamo (prvo sredinom 1991. u HAŠK Građanski, a godinu i po poslije toga u NK Croatia) i druge pokušaje korištenja nogometa u političke svrhe tijekom devedesetih. Žestina kojom su pripadnici Bad Blue Boysa (BBB) manifestirali svoje neslaganje u vezi s promjenom imena svoga kluba – uz ostale akcije, u ožujku 1993. protestno je zapaljena svečana loža stadiona u Maksimiru – izazvala je veliku iznenađenost predsjednika Republike Franje Tuđmana, inače gorljivoga simpatizera zagrebačkih „modrih“, kao i nekih njegovih najbližih suradnika (Vrcan 2002). Tadašnji vladajući političari bili su, naime, sigurni da imaju potporu većine pripadnika navijačkih skupina za svoj „državotvorni“ program (Vrcan 2003; Vrcan i Lalić 1999; Brentin 2013). Bunt BBB-a i drugih simpatizera nogometa tada je bio uspješan: ime Dinamo je vraćeno ubrzo nakon smrti Franje Tuđmana. Ta je politička intervencija početkom ovoga stoljeća poboljšala ne samo stanje u zagrebačkom klubu, nego i u hrvatskom nogometu, a najvjerojatnije je imala i izvjesne blagotvorne učinke, ponajprije u simboličkom smislu, i na demokraciju kod nas.

Veoma je neizvjesno, međutim, hoće li i žestoki sukob između navijača i moćnika hrvatskoga nogometa iz posljednjih desetak godina, dati rezultate koji poboljšavaju i demokratiziraju praksu najpopularnijega sporta, kao i ukupne zajednice u Hrvatskoj. Naime, dok je smrću Franje Tuđmana pa i – ubrzo nakon toga – silaskom HDZ-a s vlasti barem dokinuta ili na neko vrijeme oslabljena voluntarizmom opterećena politička volja opredmećena uz ostalo i inzistiranjem da ime zagrebačkoga kluba bude NK Croatia, dotle je sprega između sportskih i političkih moćnika koja znatno generira različite probleme domaćega nogometa prisutna, na različite načine, već dulje od jednoga desetljeća.

Aktualni je konflikt, nadalje, moguće ocijeniti ozbiljnijim pa i za sport i društvo u cijelosti važnijim od sraza oko promjene imena zagrebačkoga kluba. U sukobljavanja

društva, koji je na temu „Socijalna kohezija u društvu polarizacije, konflikata i nejednakosti“ održan 11. i 12. travnja 2019. u Zagrebu.

³ Prema podacima dobivenima krajem 2018. od tih udruga, Naš Hajduk je tada imao 37.208 članova, a Zajedno za Dinamo oko tri tisuće. Navedena razlika u brojnosti ponajviše je uvjetovana okolnošću da su članovi NH-a, za razliku kod onih učlanjenih u ZZD, u isti mah članovi kluba i biraju njegovo upravljačko tijelo (Nadzorni odbor HNK Hajduk).

koja znatno ometaju tuzemnu produkciju najpopularnijega sporta tijekom posljednjega desetljeća uključeno je više aktera, svakako uključujući i one iz područja politike, nego u navedenim sporovima iz devedesetih. S tim u vezi treba uzeti u obzir i to da zbivanja vezana za konflikt između organiziranih navijača i vodstva HNS-a izazivaju velik interes ne samo pristalica Dinama, nego i drugih klubova, a naročito izraženo simpatizera veoma popularnoga, ali već razmjerno dugo vremena, rezultatski neuspješnoga Hajduka.

Uvodno postavljam dva povezana pitanja koja su po mome mišljenju naročito relevantna za analizu toga zbivanja: Kakva je narav sukoba između organiziranih navijača i upravljača nogometom u suvremenoj Hrvatskoj? Može li se taj konflikt prevladati? Na ta pitanja najviše pokušavam odgovoriti teorijskim razmatranjem, i to primjenom teorijskoga koncepta Alberta O. Hirschmanna. Dihotomiju društvenih sukoba na vertikalne i horizontalne koju je on uveo smatram veoma primjenjivom za objašnjenje i razumijevanje konflikta koji je predmet ovoga teksta.

U radu najviše koristim podatke koje sam prikupio istraživanjem međuodnosa (aktera) politike i nogometa u suvremenoj Hrvatskoj, koje sam realizirao od 2014. do 2017. godine, ali i uvide koje sam ostvario nakon objavljivanja za taj projekt vezanoga izvještaja (Lalić 2018). Najviše sam pritom upotrebljavao etnografsku metodu, i to sljedećim postupcima: registriranjem poruka transparenata, skandiranja i pjevanja te ostaloga komuniciranja na utakmicama i skupovima (udruga) navijača u Splitu i Zagrebu, ali i u drugim životnim situacijama (grafiti i slično); promatranjem ponašanja pripadnika navijačkih skupina; prikupljanjem izjava s problematikom međuodnosa nogometa i politike kod nas izravno upoznatih pripadnika tih skupina i aktivista za njih vezanih udruga,⁴ i sličnima. Upotrebljavao sam i desk metodu praćenjem i analiziranjem produkcija novina i drugih medija vezanih za odnose između organiziranih navijača i upravljača hrvatskoga nogometa te priopćenja kao i različitih dokumenata u drugom desetljeću ovoga stoljeća. U ovom tekstu koristim i neke podatke prikupljene u svojim prijašnjim istraživanjima tematski vezanima za nogometne navijače i njihove skupine kod nas (Lalić i Biti 2008; Lalić i Pilić 2011; Lalić i Wood 2014). Ovdje iznosim razmjerno ograničen broj za teorijsku analizu po mom sudu naročito ilustrativnih podataka prikupljenih navedenim metodama, i to zato što opisanu građu, koja je velika po obimu, nije moguće šire izložiti u ovom pretežno teorijski usmjerenom i prostorom ograničenom tekstu.

⁴ Neki od pripadnika navijačkih skupina i s njima povezanih udruga s kojima sam komunicirao za vrijeme istraživanja su inzistirali da se u mojim tekstovima ne iznose njihova imena.

Teorijske poglede vrijedne za objašnjenje sukoba koji je predmet ovoga rada nužno je ponajprije sagledati u svjetlu zapaženih socioloških i drugih uvida u fenomen nasilničkoga i drugoga ponašanja pripadnika skupina navijača odnosno pripadajuće subkulture. Za te uvide je, vezano za predmet ovoga teksta, naročito važna spoznaja da se u kolektivnoj navijačkoj ekspresiji provodi „otpor kroz ritual“ (Hall i Jefferson 1975). U skandiranjima, pjevanjima i drugim ritualnim aktivnostima pripadnika navijačkih „plemena“ često se izražava otpor različitim autoritetima. Navedeno se uz ostalo zbiva i putem „iluzije nasilja“ (Marsh 1978). Iako je taj otpor dominantno simboličke, a ne zbiljske naravi, dakle nije usmjeren na promjenu državne vlasti, neke poruke navijača katkad utječu na javno mnijenje pa i profiliraju raspoloženje u javnosti spram (aktera) politike; takve su poruke uglavnom usmjerene na to da provociraju službenu kulturu (onu koju promiče vlast) na mjestima gdje je ona naročito osjetljiva. No krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina ustanovio sam na osnovu istraživanja ponašanja pripadnika Torcide kako izvorno ritualna (simbolična) narav navijačkoga bunta može u izvanrednim okolnostima, kao što su političke tenzije intenzivirane društvenom krizom i raspadom političkoga sustava te pripadajućega režima, mutirati u izravni politički bunt, a navijačka subkultura na ograničeno vrijeme zadobiti i (neka) obilježja političke subkulture (Lalić 1993). Rezultati toga istraživanja pokazala su i to da tjelesno nasilje navijača uglavnom (u razmjerno mirnom stanju u društvu, kad nisu jako prisutne političke napetosti) nije ozbiljno, odnosno nije usmjereno na teže ozljeđivanje i usmrćivanje protivnika već na njihovo ponižavanje, što je sukladno uvidima britanskih sociologa iz sedamdesetih godina prošloga stoljeća (Marsh 1978). Međutim, u okolnostima teških političkih i društvenih napetosti, kao što su bile u vrijeme raspada Jugoslavije, širim političkim sporenjima znatno opterećeno nasilje može postati ozbiljno – usmjereno na teže ozljeđivanje pa i usmrćivanje protivnika.

Nadalje, neki vrijedni teorijski uvidi upućuju kako je bunt mnogih simpatizera nogometa, naročito mladih, uvjetovan okolnošću da je taj sport u Europi i svijetu, poglavito u profesionalnom izdanju, u posljednjih nekoliko desetljeća sve više opterećen materijalizmom i utilitarizmom te praksom neoliberalnoga kapitalizma (Maffesoli 1996; Giulianiotti 1999; Vrcan 2003). Zbog time uvjetovanoga nezadovoljstva i na našoj navijačkoj sceni ima razmjerno mnogo onih koji podržavaju globalni pokret *Against modern football*. U tom pokretu se izražava nezadovoljstvo takvim razvojem najpopularnijega sporta suvremenoga doba, što potvrđuju i rezultati nekih istraživanja provedenih u posljednje vrijeme kod nas (Perasović i Mustapić 2018; Hodges 2019).

Nastojanje da odgovorim na dva pitanja postavljena u uvodu ovoga teksta najviše zasnivam na konceptu dihotomije društvenih sukoba Alberta O. Hirschmana (1915.

– 2012.). Taj istaknuti američki politolog i ekonomist konflikte dijeli na horizontalne i vertikalne. Prvi su tipa „mi ili oni“, dakle nedjeljivi; obilježeni su sučeljavanjem različitih identiteta i pregrijanim emocijama. Vertikalni sukobi su pak djeljivi, tj. označeni logikom „bolje pola nego ništa“ (Hirschman 1994:214); vode se oko pitanja „koliko“; zasnivaju se na interesima aktera i slično. Kao takvi manje su od horizontalnih opterećeni intenzivnim izražavanjima osjećaja. Za posljednje sukobe, koje naziva i „ukrštenima“ (*cross cutting*), Hirschman smatra kako imaju konstruktivne učinke u demokratskom tržišnom društvu (Hirschman 1994). Vertikalni sukobi imaju tri značajke: 1. zbivaju se često i imaju raznovrsne oblike; 2. dominantno pripadaju tipu djeljivih sukoba i zato su pogodni za kompromise i vještine pregovaranja; 3. postignuti kompromisi, koji proistječu iz prvih dviju karakteristika, ipak ne daju osnovu za definitivna rješenja (Hirschman 1994:214). Za razliku od toga, horizontalni sukobi se ne mogu prevladati pregovorima i za to vezanim kompromisima. Iz navedenoga je vidljiva osnovna teza Hirschmana: demokratski načini rješavanja društvenih sukoba efikasni su kod vertikalnih, ponajprije klasnih konflikata, ali ne funkcioniraju kad se primjenjuju za prevladavanje onih horizontalnih.

Navedenoj Hirschmanovoj dihotomiji pristupam kao ideal-tipskoj: u kompleksnoj društvenoj stvarnosti sukobi često imaju više ili manje obilježja objiju vrsta. Kod neposrednoga izbijanja pa i trajanja mnogih sukoba uglavnom se ne može jasno ustanoviti hoće li se naposljetku pokazati kao (prevladavajuće) vertikalni ili horizontalni. Korištenje Hirschmanova koncepta u teorijskoj analizi sukoba između organiziranih navijača i upravljača nogometa u Hrvatskoj zahtijeva prepoznavanje i primjenjivanje kriterija razlikovanja između horizontalnih i vertikalnih sukoba. Osnovni su kriteriji sljedeći: isticanje identiteta u aktera uključenih u konflikt; izražavanje osjećaja aktera; korištenje nasilja kao sredstva sukoba; izražavanje spremnosti za postizanje racionalnoga dogovora. Prema tome je horizontalna vrsta više, a vertikalna manje prisutna ako konflikt dominantno obilježava predstava identiteta i emocija, biva opterećen nasiljem i ako ne postoji iskrena volja (nekih) suprotstavljenih aktera za ostvarenjem kompromisa.

Na prevladavanje jedne ili druge vrste sukoba, uočavam, uz navedene endogene bitno utječu i egzogeni uvjeti u kojima se za to vezano zbivanje odvija: u situaciji teške ekonomske i društvene krize, slaboga funkcioniranja (institucija) demokracije i nedovoljno pluralističkoga ustrojstva društva veće su mogućnosti za izražavanje horizontalnoga konflikta, a manje onoga vertikalnog. Upravo je na posljednje upozorio Josip Županov u svojoj dopuni Hirschmanove teorije:

„Mirno i demokratsko rješavanje vertikalnih sukoba predmnijeva da je sukob 'pluralističan', a ne dvojni. Pluralizam sukoba pojavljuje se u situaciji kada se slojevit društvena struktura sastoji od niza fino stupnjevanih skupina. Ako je društvena struktura dvodijelna i sastoji

se od dva antagonistička sloja, tada će vertikalni sukob iskazivati sve osnovne značajke horizontalnog sukoba“ (Županov 2002:87).

Uporabljivost Hirschmanova koncepta za ovo razmatranje napose se tiče okolnosti da osim u jednomu mom radu, u kojemu je za to vezan teorijski koncept služio kao jedno od više teorijskih objašnjenja kompleksnoga međudodnosa (aktera) nogometa i politike kod nas (Lalić 2018), do sada nije korištena u analizi za to vezane problematike. Navedeni koncept je do sada u hrvatskoj društvenoj znanosti primijenio samo Josip Županov, i to u analizi društvenoga sukoba kao bitne dimenzije društvene krize u prvom desetljeću tranzicije kod nas (Županov 2002:85–87).

Na ovom mjestu treba istaknuti kako se konflikt između navijača i vodstva HNS-a zbiva u kompleksnim okolnostima. Znatno ih obilježava ekonomska i svekolika društvena kriza, koja se sredinom posljednjega desetljeća unatoč nekim promjenama nabolje prema mom uvidu premetnula u svojevrstu društvenu agoniju, najviše zbog neprovođenja strukturnih reformi od strane vlasti i time posebno uvjetovanoga slabog oporavljanja gospodarstva (Lalić 2014). S tim u vezi valja napomenuti kako su u drugom desetljeću ovoga stoljeća državnu vlast obnašale različite koalicije, ali je u tom razdoblju HDZ sa svojim partnerima nešto dulje bio na vlasti (do kraja 2011. te od kraja 2015. nadalje) nego politička opcija lijevoga centra predvođena SDP-om. Što se tiče lokalnih vlasti, za temu ovoga teksta je, s obzirom na zbivanja vezana za Građanski nogometni klub Dinamo, posebno važna ona u gradu Zagrebu koju predvodi Milan Bandić, bivši socijaldemokrat populističkoga usmjerenja.

Raznovrsne vlasti se kod nas u dugom razdoblju uglavnom slabo nose s teškoćama ekonomije, a posebno neuspješno s korupcijom, organiziranim kriminalom i drugim problemima obilježenima društvenim devijacijama. Hrvatska država u mnogo čemu ima obilježja „zarobljene države“ (Petak i Kotarski 2019:321), prije svega zbog dominacije raznovrsne političke elite koja je usko povezana s klijentima iz različitih područja društva. Tim i drugim pojavama izazvano nepovjerenje u velike stranke i ostale vodeće političke aktere, kao i u pravosudne i neke druge važne društvene institucije kod nas, već je dugo vremena kod nas izrazito, a posebno je prisutno među mladima.

U reagiranjima na tegobe društva pripadnici mladoga naraštaja kod nas slijedom svoga kolektivnog iskustva, zbog kojega su ih neki istraživači nazvali „generacijom osujećenih“ (Ilišin i Spajić Vrkaš 2017), izrazito najviše koriste individualne strategije rezignacije i (planiranja) iseljavanja, dakle unutarnjega ili vanjskoga bijega. Pripadnici navijačkih skupina pak spadaju u manjinu toga naraštaja koja koristi strategije kolektivnoga otpora.

Kod pripadnika navijačkih skupina strategija kolektivnoga otpora je dominantno vezana za „malu priču“ nogometa (Vrcan 2003) koju oni slijedom svoje identitetske vezanosti za navijačku skupinu i klub te za taj sport doživljavaju sebi bliskom i konkretnom. S druge strane, od njihova iskustva udaljena „velika priča“ političke obrade društvenih problema ih uglavnom slabo zanima ili interesira gotovo isključivo u relaciji s nogometom. Za razliku od toga, manji, ali veoma aktivan i slijedom toga u javnosti vidljiv dio pripadnika velikih skupina i s njima povezanih aktivista civilnih udruga, smisleno povezuje borbu protiv korupcije, kriminala i drugih negativnih pojava u nogometu sa suzbijanjem tih i takvih problema u državi u cijelosti. Najviše je takvo povezivanje prisutno kod navijača Hajduka. Članovi jezgre Torcide i aktivisti Našega Hajduka se već dulje vrijeme učestalo, na internetskim forumima, razgovorima (više puta sam od njih čuo kako to citiraju) i drugim prilikama pozivaju na misao bivšega tajnika te navijačke skupine Pavla Grubišića Čabe koju je taj navijač anarhističkoga političkog usmjerenja izrekao 2009., četiri godine prije svoje tragične smrti:⁵ „Ako padne lopovluk, nerad i nemar u Hajduku, na jednom čvoru kao što je taj – onda pada u državi!“⁶ U socijalnim posljedicama ekonomske krize naročito opterećenoj kasnoj jeseni sljedeće godine, Žan Ojdanić, nasljednik Grubišića Čabe na dužnosti glavnoga operativca Torcide, ovako je u razgovoru sa mnom izrazio svoje shvaćanje odnosa te navijačke skupine prema politici: „Torcidu vidim kao inicijalnu kapislu koja bi čak mogla inicirati ispravljanje nepravdi u gradu, pa i u državi. Recimo, kad policajci tuku prosvjednike, onda mi želimo upozoriti na to. Ali, nikad nećemo biti u službi političara i stranaka nego samo naroda.“

Aktivni pripadnici navijačkih skupina su već dugo vremena posebno nezadovoljni spregom (vodstva) Dinama i nekih moćnih političkih aktera. U jesen 2016. mi je Zoran, 32-godišnji navijač HNK Rijeka, o tome rekao sljedeće: „Armada je protiv Mamića zato što upravlja svime. Suci uvijek navijaju za Dinamo, namještaju se utakmice i tako. Mamić je povezan sa politikom, sa mafijom i sa tajnom službom, a sve je to kod nas isto.“ Neugodna političko-obavještajna afera vezana za odnos između predsjednice Republike i dugo vremena najmoćnijega čovjeka hrvatskoga nogometa Zdravka Mamića samo je jedan od primjera za opravdanost te ocjene (Lalić 2018).

U sivim zonama povezanosti polja nogometa i politike posljednjih se desetak godina u Hrvatskoj intenzivno izražava vjerojatno najsnažniji generator društvenih

⁵ Pavao Grubišić Čabo počinio je samoubojstvo 26. studenoga 2013. u 35. godini.

⁶ Prlić, URL: <https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/godinu-dana-pave-nije-medu-nama-udarili-su-na-hajduk-i-sad-im-se-vraca--svima-se-tresu-gace-/1120>

tegoba utilitarizmom pojedinaca i klanova obilježeni međudnos klijenata i patrona ili – vjerojatno češće od toga – pripadnika dviju elita (nogometne i političke) koji nanosi velike štete zajednici. Više je pokazatelja takve razmjene u profesionalnom nogometu; napose su upečatljivi oni koji se odnose na međudnos Grada Zagreba i vodstva Dinama: klub od toga Grada već u duljem razdoblju dobiva u prosjeku 20 milijuna kuna godišnje, a ne samo upravljači, nego i treneri te igrači kluba su za vrijeme izbornih kampanja i u drugim navratima davali potporu gradonačelniku Milanu Bandiću i njegovoj stranci. Teško je valjano procijeniti jesu li ti bizarni izrazi potpore, koji su katkad bili vezani i za HDZ, snažili ili slabili potporu birača navedenim političkim akterima, ali je izvjesno da je u prošlom desetljeću uprava Dinama u više navrata javno podržala Bandića i HDZ.

Protestne aktivnosti organiziranih navijača vezane za stanje u tuzemnom hrvatskom nogometu, a djelomice i u društvu u cijelosti, nisu se u posljednjem desetljeću odvijale ravnomjerno: bile su posebno intenzivne od 2014. do 2016. godine, vremenu kada je kod nas bila pri kraju dugotrajna (od 2009.) svekolika društvena kriza. Ona je naročito i na različite načine ugrozila pripadnike mladoga naraštaja (Lalić 2014), a time i u proteste naročito uključene pripadnike jezgara navijačkih skupina (izjava Ivora, jednoga od članova vodstva navijačke skupine Hajduka: „Aktivna Torcida uvijek ima 20 godina“) koji su se najviše socijalizirali upravo u godinama te krize. Pri kraju toga desetljeća ponešto se smanjilo izražavanje navijačkoga bunta kod BBB-a i nekih drugih navijačkih plemena i za njih vezanih udruga, ali ne i u komuniciranju i djelovanju Torcide i Našega Hajduka. Torcidaši su najvjerojatnije zbog toga smanjenja na derbiju Hajduk – Dinamo 4. ožujka 2020. istaknuli na sjevernoj tribini stadiona u Poljudu veliki transparent s porukom za Bad Blue Boyse: NEKADA STE BILI GRUPA, SADA DEBILA HRP. OD VAŠE BORBE NEMA JAČE? MAMIĆI NE ZNAJU ŠTA ĆE!

U sukobu s jedne strane najviše sudjeluju navijačke skupine: Torcida, BBB, Armada (HNK Rijeka) i neke druge. Najveća od tih navijačkih „plemena“ po svom su članstvu veoma brojna i sastavljena od mladih ljudi iz različitih krajeva Hrvatske te imaju dugu tradiciju.⁷ U konflikt se intenzivno uključuju i neke udruge civilnoga društva, kadrovski i na druge načine uglavnom povezane s navijačkih grupama. Najaktivniji su i u tome članovi jezgara dviju najvećih skupina (prema procjenama istaknutih članova tih skupina, Torcida i BBB imaju oko 800 odnosno oko 700 navijača u svom *hardcoreu*) i aktivisti udruga povezanih s tim i drugim navijačima. Uz od prije prisutne, djeluju i pojedine nove takve organizacije, ponajprije Dinamo to smo mi, koja je osnovana u travnju 2018. godine. S druge strane, u konfliktu naročito intenzivno sudjeluju

⁷ Primjerice, Torcida broji oko 10.000 članova koji se redovito ili povremeno uključuju u njezine aktivnosti, a s njom se identificira i veći broj navijača-veterana.

dužnosnici HNS-a te članovi vodstava županijskih saveza i uprava više nogometnih organizacija i klubova, najizrazitije GNK Dinamo i njemu bliskih klubova kao što je NK Lokomotiva.

Ostali akteri toga sukoba su izvjesni vladajući i opozicijski političari na nacionalnoj i lokalnoj razini, određeni novinari i publicisti odnosno mediji u kojima djeluju, neki čimbenici civilnoga društva (Hrvatski helsinški odbor, Centar za mirovne studije...) te ostali. Politički akteri (pojedini političari, pa i pojedine stranke, poput Mosta koji je sklon navijačima-prosvjednicima) podržavaju jednu od strana u sukobu. Takvo razlikovanje ne izražava se samo na državnoj razini: odnosi se i na lokalnu političku scenu, najizrazitije u metropoli (primjerice, koalicija Zagreb je naš! se u više navrata suprotstavila načinu upravljanja Dinamom i HNS-om). Od sredine desetljeća, kad je HDZ ponovo osvojio državnu vlast, navedene opreke bivaju posebno jasno prisutne. Naime, većina članova Izvršnoga odbora HNS-a ima iskaznicu te stranke, a neki od njih obnašaju dužnosti (župani, predsjednici općina...) u lokalnoj vlasti; kao HDZ-ovi simpatizeri su se otvoreno izjasnili i neki od najistaknutijih moćnika ovdašnjega nogometa kao što su Zdravko i Zoran Mamić (Lalić 2018).

Konflikt između navijača i nogometnih upravljača izražava se u različitim oblicima. Najočitije u gotovo redovitim pogrđnim skandiranjima i pjevanjima velikih navijačkih skupina za vrijeme utakmica (najčešće „HNS pederi, nogomet ste sjebali“⁸ koje sam, uz ostale situacije, izravno više puta čuo kako ga skandiraju i Torcida i BBB, primjerice na derbiju Hajduk – Dinamo 3. travnja 2019.); putem isticanja transparenata i ostalih vizualnih poruka (npr. velika poruka: HNS MAFIJO, GOTOVO JE GOTOVO Armade na derbiju Rijeka – Dinamo 21. travnja 2012.). Navijačke skupine i za njih vezane udruge su u nekoliko navrata organizirale prosvjedne marševe i demonstracije na ulicama i trgovima, npr. 27. studenoga 2015. ispred Ministarstva obrazovanja, znanosti i sporta u kojemu je sudjelovalo nekoliko tisuća ljudi, i to – uvjerio sam se izravno – ne samo pripadnika BBB-a nego i drugih građana. Osobitu pažnju javnosti je pak izazvao veliki prosvjed (oko 30.000 ljudi) Torcide i Našega Hajduka te drugih navijača i građana protiv vodstva HNS-a na splitskoj Rivi 29. studenoga 2014. godine.

U javnosti je snažno odjeknuo i iznenadni dolazak nekoliko stotina torcidaša na predizborni skup HDZ-a 7. rujna 2016., također na Rivi, gdje se okupilo oko tisuću Splitskana, na kojemu je uz ostale govorio i predsjednik stranke Andrej Plenković. Okupljeni pod transparentima: ZAKON O SPORTU?!, DJELA, A NE RIJEČI i sličnim porukama mladi navijači su zviždanjem i skandiranjem (uz ostalo „Zakon o sportu“ i „Ivo Sanader“) ometali to političko okupljanje. Pripadnici Torcide su otišli s Rive prije

⁸ Radi autentičnosti analizirane građe navodim navijačke pokliče i druge poruke u cijelosti, odnosno bez kraćenja ili preinaka.

završetka toga skupa pa je on nekako priveden kraju. Plenković je u vezi s tim događajem dao sljedeću izjavu: „Demokracija je najveća vrijednost i ona podrazumijeva slobodu govora, pa i prosvjede. Nije mi smetalo. Za stranku odgovaram od 17. srpnja kad sam je preuzeo. Provodit ću sve zakone“.⁹

Nadalje, organizirani navijači javnosti prezentiraju peticije te izjave i priopćenja medijima s kritičnim porukama protiv moćnika hrvatskoga nogometa. U sportskoj i široj javnosti naročito je odjeknula peticija koju je organizirala udruga Zajedno za Dinamo u kasno proljeće 2014. godine: prikupljeno je čak 48.798 potpisa potpore za uvođenje načela „Jedan član, jedan glas“ u upravljanju klubom čije vodstvo već godinama najviše utječe na donošenje odluka u HNS-u. Uz to, u medijima se često obznanjaju priopćenja, npr. udruga Dinamo to smo mi (i sam naslov te udruge upućuje na identitetsku osnovu konflikta) 5. lipnja 2019. je uz ostalo ovako reagirala vezano za povratak Zorana Mamića na dužnost sportskoga direktora kluba: „Čovjek koji je osuđen nepravomoćno na četiri godine i 11 mjeseci zatvora sada komotno može da ponovi neko od ranije počinjenih djela“.¹⁰ Takav sadržaj imaju i mnogi Torcidini grafiti, npr. AKO PATIMO MI ZBOG MAMIĆA I IZMIŠLJENIH CRNIH LISTA, PATIT ĆE I REPKA ZBOG NAS DVISTA koji sam registrirao krajem studenoga 2014. u Marmontovoj ulici u Splitu i veoma brojni s porukama protiv Zdravka Mamića i HNS-a (uz ostale šablonom reproducirana njegova slika i također prekriveni znak nogometne organizacije) na zidovima Zagreba i drugih mjesta.

Prosvjedi navijača su nerijetko obilježeni verbalnim i vizualnim nasiljem. U nekim situacijama se u njemu izražava i fizička agresija. Vjerojatno najrazglašeniji incident s takvim obilježjima zbio se pri kraju važnoga susreta Hrvatska – Češka 17. lipnja 2016. u Saint-Etienneu na Europskom nogometnom prvenstvu. Ta je utakmica prekinuta (nakon desetak minuta je ipak nastavljena i odigrana do kraja) zbog bacanja pirotehničkih sredstava u teren uslijed čega su ozlijeđena dvojica čeških zaštitara te tučnjave na tribini između prosvjednika s jedne i nekih tim izgredom nezadovoljnih hrvatskih navijača s druge strane. I u tom slučaju su emocije bitno odredile reagiranja različitih aktera. Taj incident su žestoko osudili članovi Vlade, a i predsjednica Republike je svojom reakcijom raspirila za to vezana sporenja.¹¹ I novinari iz nekih medija (Sportske novosti, Hrvatska televizija, pojedini desno usmjereni internetski portali itd.) nastojali su u osvrtima ne

⁹ Izjava Andreja Plenkovića navedena je prema središnjem Dnevniku HRT-a 7. rujna 2016.

¹⁰ Sportske novosti 2019, URL: <https://sportske.jutarnji.hr/sn/nogomet/udruga-dinamo-to-smo-mi-reagirala-na-mamicev-povratak-u-maksimir-ponovno-su-pokazali-kako-nemaju-ni-trunke-obraza-prema-postenim-clanovima-dinamo-8970491>

¹¹ Kolinda Grabar Kitarović je neposredno nakon utakmice Hrvatska – Češka na svom Facebook profilu napisala: „Bravo, Vatre! Bravo, hrvatski navijači! A vama neprijateljima Hrvatske, mrziteljima svoje reprezentacije (tzv. Orjunašima) poručujem: Odgovarat ćete i za ovo i za svastiku! Sram vas bilo!“ (prema: Lalić 2018).

spominjati očitu povezanost toga teškog incidenta sa sukobom između navijača i upravljača našega nogometa.

Izgred u Saint Etienneu su izvjesni nogometni dužnosnici i drugi akteri pokušali medijski uokviriti kao terorizam usmjeren protiv Republike Hrvatske.¹² Unatoč tim pokušajima, u javnosti je ubrzo prevladalo i do danas se održalo uvjerenje da je nekoliko desetaka u crno odjevenih mladih izgređenika, uglavnom – pokazalo se ubrzo – s juga Hrvatske, na poduzimanje incidenta bilo motivirano nastojanjem da se naštetiti upravljačima HNS-a i njihovim saveznicima, a ne mržnjom prema nacionalnoj reprezentaciji i domovini. Klub navijača Torcida je dva dana poslije navedene utakmice objavio priopćenje kojim je opovrgnuo optužbe da je ta skupina organizator izgrede, ali i osvijetlio njegovu pozadinu upozorivši na neprovođenje Zakona o sportu i druge negativnosti vezane za nogometnu organizaciju: „Jesu li baklje i topovski udari pravi način borbe protiv ovakvog HNS-a i njegovih vodećih ljudi? Možda i nisu. Međutim, očito je da su neki navijači izgubili vjeru da se legalnim načinima borbe može bilo što promijeniti u ovom društvu“.¹³ Upravo u sadržaju toga priopćenja se jasno može sagledati okolnost da su 2016. godine pripadnici Torcide, a i mnogi iz drugih navijačkih skupina, izgubili nadu u postizanje racionalnoga dogovora vezanoga za probleme tuzemnoga hrvatskog nogometa.

I pozadina nekih isticanja poruka desnoga ekstremizma u vezi s nogometom, unatoč suprotno usmjerenom nastojanju dijela političkih aktera i medija, u znatnom dijelu javnosti tumači se kao izraz stremljenja dijela pripadnika navijačkih skupina da i ne birajući sredstva naštete vodstvu HNS-a. Tako mnogi poznavatelji zbivanja u svijetu nogometa kod nas, pa i obični građani, pretpostavljaju kako su baš time bila motivirana dvojica muškaraca – snimljeni su sigurnosnom kamerom, ali im se zbog maski ne može ustanoviti identitet – koji su kemijskim sredstvom ucrkali veliki znak kukastoga križa na travnjaku stadiona Poljud noć prije utakmice kvalifikacija za Europsko prvenstvo Hrvatska – Italija, koja je zbog prethodnih izgrede odigrana 12. lipnja 2015. bez gledatelja. Unatoč osudama toga ekscesa, slijedom svoga hipertrofirano emocionalnoga odnosa podržali su ga ne samo aktivni članovi Torcide, od kojih su po mojim uvidima mnogi kao osobe protiv fašizma (izjava mladoga torcidaša iz splitske četvrti Skalice: „Ja sam inače lijevičar, ali pivam nacionalističke i ekstremne pisme zajedno s ostalima zato što se ne želim izdvajati iz Torcide i zato što na taj način zajebavamo političare i druge velike face“), nego

¹² Na primjer, povjerenik za sigurnost HNS-a Miroslav Marković i dopredsjednik HNS-ove Komisije za sigurnost Krešimir Antolić su 18. lipnja na konferenciji za medije istaknuli kako je izgrede u Saint Etienneu imao obilježja terorizma te da „puno toga kazuje da je organizator i predvodnik bila Torcida“ (Antolić) (HINA 2016, URL: <https://www.novolist.hr/sport/nogomet/antolic-za-izgrede-u-st-etienneu-optuzio-torcidu-prije-cetiri-dana-smo-dobili-dojavu-sto-se-sprema/>).

¹³ Delač 2016, URL: <http://www.vecernji.hr/sport/hns-je-optuzbama-pljunuo-na-grobove-u-ratu-poginulih-pripadnika-torcide-1093348>

i neki drugi mladi navijači. Tako mi je Boris, 34-godišnji pripadnik BBB-a iz zagrebačkoga Stenjeveca, u ljeto 2015. kazao: „Puno, puno manje mi smeta taj kukasti križ od toga koliko sam zadovoljan što su gadno zajebani i osramoćeni Šuker, Vrbanović i ekipa“ (prema: Lalić 2018).

Upravljači nogometa u suradnji s izvjesnim političarima, nekim medijima i drugim akterima, ne samo što uzvraćaju udarce svojim oponentima nego ih – nerijetko – prvi zadaju, najviše putem ograničavanja pristupa navijačima na utakmice i poduzimanjem policijske represije prema njima. Idejna osnova djelovanja tih moćnika na tom planu je sustavno promicanje shvaćanja kako je huliganizam najveći problem hrvatskoga nogometa, čime nastoje diskreditirati organizirane navijače pred javnošću. Iako je nasilje u vezi s nogometom kod nas već neko vrijeme prisutno (uz neredu unutar zemlje izgređnici iz navijačkih skupina su u nekoliko navrata poduzeli teške ekscese u inozemstvu – u Pragu (Češka) 2008., u Žilini (Slovačka) 2009. itd.), opisano shvaćanje treba ocijeniti neosnovanim. S tim u vezi, nužno je istaknuti kako prema podacima MUP-a fizičko nasilje u vezi sa sportskim priredbama (velikom većinom se to odnosi na nogomet) opada već od sredine prvoga desetljeća ovoga stoljeća.¹⁴

Navedene okolnosti u posljednjih desetak godina nisu omele moćnike nogometa i politike da potiču, zakonski normiraju i provode sve jaču represiju nad pripadnicima skupina i drugim navijačima; ometaju im u nekim situacijama ulazak na stadion (zbog toga što veliki broj pristalica Hajduka 28. studenoga 2014. nije mogao ući na Maksimir predsjednik toga kluba Marin Brbić je zajedno sa svojim suradnicima odlučio da njegovi igrači tada ne odigraju derbi s Dinamom) i pokušavaju ograničiti njihovo prisustvovanje utakmicama (uvođenje tzv. vaučera koje se pokazalo prijemnim i neprovedivim); daju u medijima izjave kojim se pripadnike skupina i javne osobe koje ih podržavaju naziva „mrziteljima svega hrvatskoga“ i daju im se slične etikete (prema: Lalić 2018). S tim u vezi, valja upozoriti kako se vezano za obračun s navijačima-prosvjednicima rabi kadrovska i druga sprega između čelnika HNS-a/ Dinama i izvjesnih dužnosnika policije, pa i vladajuće politike.

Osnova nezadovoljstva navijača su znatne i dugotrajne teškoće domaćega profesionalnog nogometa i odnosa između njegovih aktera (najviše tzv. posrednika, tj. nogometnih dužnosnika i pripadnika navijačkih skupina kao najglasnijega i najorganiziranijega dijela publike). Pritom tuzemnu razinu funkcioniranja toga sporta treba razlikovati od bolje uređene međunarodne razine, u kojoj djeluju najvrjedniji igrači i treneri

¹⁴ Policija je 2005. godine registrirala 134 slučaja fizičkoga nasilja navijača u vezi sa sportskim priredbama (najviše se to odnosi na nogomet), da bi se početkom prošloga desetljeća taj broj prepolovio (68 slučajeva 2010. godine), a 2016. je iznosio 35 izgređa te vrste, a takva prevalencija se održala i u posljednjih nekoliko godina (podaci dobiveni iz izvora Ministarstva unutarnjih poslova Hrvatske).

uglavnom angažirani u stranim klubovima. Sportske i političke vlasti slabo reagiraju ili se uopće ne osvrću na teške probleme domaćega nogometa. U jednom stručnom tekstu sam 2010. godine analizirao takve teškoće koje izazivaju zabrinutost sportske, kao i šire javnosti: korupciju, organizirani kriminal vezan uz ostalo za sportsko klađenje, zapuštenu stadionsku i drugu infrastrukturu i ostale (Lalić 2010). Različite državne vlasti u posljednjem desetljeću (one kojima je na čelu HDZ, ali i vlast koju je predvodio SDP, u prvom redu zbog neprovođenja obećanja da će suzbiti malverzacije vezane za nogomet)¹⁵ u svom djelovanju gotovo uopće nisu pokazale volju da se prevladavaju navedeni i drugi problemi.

Aktivnosti suzbijanja korupcije i sličnih teškoća u domaćem nogometu dosad su uglavnom neuspješne, unatoč naporima nekih pravosudnih i drugih aktera. Istrage policije i Državnoga odvjetništva te pravomoćne sudske osude nekih moćnika hrvatskoga nogometa zbog različitih zlouporaba u poslovanju i kriminala su u tom smislu važne, bez obzira na bijegove pojedinaca pred pravdom u obližnju državu. Do sustavnoga prevladavanja tih problema, međutim, ne može doći dok i dalje funkcionira kvarni te interesima umreženih pojedinaca i klanova prilagođeni model upravljanja tim sportom kod nas. Pripadnici jezgara navijačkih skupina su prema mom uvidu veoma dobro upućeni u način odvijanja toga modela. Tomo Petrinjac, dugo vremena jedan najistaknutijih iz vodstva BBB-a, o tome mi je u lipnju 2017. rekao sljedeće: „Na bezbrojna gostovanja Dinama, a najviše reprezentacije, diljem svijeta vođeni su političari, suci, novinari... čašćeni prijevozom, smještajem, večerama... pa i drugim 'čarima', ne bi li ih se držalo za 'neku stvar' kad to prigoda u budućnosti zahtijeva.“

Upravo su organizirani navijači bili akteri koji su u suzbijanju korupcije, kriminala i drugih ozbiljnih teškoća tuzemnoga nogometa uložili puno napora, pri čemu su ispočetka imali nekoga povjerenja u političke i druge institucije. Međutim, to se povjerenje u posljednjih nekoliko godina pokazalo neosnovanim. Gubljenje pouzdanja navijača-aktivista u institucije izazvano je mnogim propustima i „grijesima struktura“, a najviše neprovođenjem izvjesnih odredbi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu. Taj Zakon, koji je nakon pritiska navijačkih udruga i nekih drugih aktera usvojen u Saboru u ljeto 2015., donio je ključne izmjene, od kojih se po važnosti izdvaja ona da osobe koje su u posljednjih tri godine pravomoćno kažnjene zbog prekršaja u sportu i na sportskim natjecanjima ne mogu voditi i organizirati natjecanja, obavljati stručne poslove i sudjelovati u radu tijela upravljanja sportske udruge.¹⁶ Jednostrano neprovođenje te i nekih drugih odredaba, na što državne vlasti nisu reagirale, velika je smetnja da se sukob između organiziranih navijača i HNS-a odvija kao vertikalni konflikt i slijedom toga prevlada.

¹⁵ Ministar znanosti, obrazovanja i sporta Željko Jovanović je 2012. godine više puta javno poručivao da će tadašnja vlast „isušiti nogometnu močvaru“.

¹⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu, članak 13, stavak 4, *Narodne novine*, br. 85/2015.

JAČANJE HORIZONTALNOG KONFLIKTA

Ustanovivši od početka 2016. da se navedeni Zakon, u zagovaranje kojega su uložili mnogo energije, uglavnom zanemaruje, mnogi navijači i civilni aktivisti osobito snažno posežu za sredstvima „mi ili oni“ sukoba. Horizontalna vrsta konflikta je od sredine desetljeća naglašena i zbog serijalnih neuspjeha inicijativa i prosvjeda koje su organizirale navijačke skupine i udruge: zahtjeve peticije „Jedan član – jedan glas“, masovno potpisivane sredinom 2014., uprava Dinama uopće nije razmatrala; nisu realizirani ni zahtjevi skupa na splitskoj Rivi 29. studenoga te godine kad je mnoštvo zahtijevalo ostavku čelnih ljudi HNS-a itd. Organizator peticije udruga ZZD i neki drugi akteri nisu uspjeli demokratizirati odnose u tom klubu koji je formalno organiziran kao udruga građana, ali ustvari najviše funkcionira po obrascima kombinacije klijentelističkoga i neoliberalnoga poduzetništva te u prvom redu služi kao svojevrsni izlog za unosnu prodaju igrača. Za razliku od toga, udruga Naš Hajduk je postigla takvu demokratizaciju u splitskom klubu koji je ustrojen kao dioničko društvo, ali ne i u hrvatskom nogometu u cijelosti. No mnogi njezini aktivisti i dalje vjeruju kako je takvo širenje demokracije moguće, na što uz ostalo upućuje misao Bojana Islamovića, prvoga tajnika Našega Hajduka, koja je istaknuta na internetskoj stranici te udruge:

„Ja želim živjeti u društvu u kojem ljudi bez osobnog interesa mogu demokratski birati svoje predstavnike u vlasti, ali i imati utjecaj i u svim bitnim i specijaliziranim institucijama (...) Ovaj model s klubom njegovih članova je model kojim smo pokazali da je to moguće i koji daje rezultata! Žalosno da je on aktivan samo u nogometnom klubu, ali to je prvi bastion kojeg smo uspjeli osvojiti i treba ga zadržati i zato bi se bilo dobro uključiti i podržati ga“.¹⁷

Na održanje, pa i snaženje prisutnosti horizontalnoga, tj. nedjeljivoga i nepomirljivoga konflikta u hrvatskom nogometu, znatno utječe i različito nasilje koje poduzimaju neki pripadnici navijačkih skupina. Nakon svakoga od činova ozbiljnoga nasilja (kao što su bili neredi za vrijeme utakmice Italija – Hrvatska u Milanu 16. studenoga 2014., fizički napad na Zdravka Mamića u Bolu 7. lipnja 2017. i seksističko vrijeđanje tadašnje državne tajnice za sport i čuvene bivše skijašice Janice Kostelić u trajektu za Brač i Supetru mjesec dana nakon toga) napor da se demokratskim putem prevlada taj konflikt osjetno gube na učinkovitosti. Nužno je s tim u vezi istaknuti da vodstva Torcide i NH-a nisu jasno osudila nasilnička ponašanja svojih članova, što im je znatno smanjilo legitimitet u javnosti vezano za zahtjeve da se demokratizira i popravi stanje u

¹⁷ Poruka Islamovića citirana prema: Naš Hajduk, URL: <http://www.nashajduk.hr>

HNS-u. Osnovni razlog odsutnosti takve osude, kako pokazuju moji kontakti s nekim istaknutim aktivistima te grupe i udruge, odnosi se na konformizam njihovih vodstava spram članstva, odnosno na nastojanje da se i dalje održi za to vezano „zbijanje redova“.

Do prevladavanja dominacije horizontalnoga sukoba, sudeći prema reagiranjima mnogih navijača-aktivista, teško može doći dok se ne ublaži represija koja dominantno obilježava odnos državne vlasti prema pripadnicima njihovih skupina. Javna politika suzbijanja navijačkoga nasilja, koja je obilježena prekomjernim strogim nadziranjem i kažnjavanjem te nedostatkom programa prevencije i evidencije, svakako ne doprinosi okončanju konflikta. Pripadnici navijačkih plemena listom smatraju, pokazuju uz ostalo i moji kontakti s njima, da su u tom sukobu državne i neke lokalne vlasti saveznici HNS-a, što dodatno pojačava njihov osjećaj da su, kako mi je ujesen 2017. rekao jedan od vođa BBB-a, *stjerani u kut* te pridodao: „Do temeljite reforme nogometne organizacije, prema mom sudu, ne može doći bez intervencije vladajuće politike, a ona ne samo što izostaje, nego umjesto nje dolazi do sprege dijela vladajuće stranke i velmoža hrvatskog nogometa.“

Na prevladavajuće horizontalnu narav konflikta koji je predmet ovoga teksta upućuje činjenica da su obje suprotstavljene strane nesklone za postizanje međusobnoga dogovora. Čelnici HNS-a odbijaju ikakav dijalog s prosvjednicima, a vodstva navijačkih skupina i organizacija zahtijeva korjenitu reformu nogometne organizacije koja bi trebala uključivati smjenu njezinih vodećih ljudi. Na posljednji zahtjev jasno upućuje zaključni dio priopćenja Kluba navijača Torcida iz sredine lipnja 2016. godine: „Strukturne promjene u Hrvatskom nogometnom savezu i odlazak čelnih ljudi jedino su moguće rješenje koje hrvatskom nogometu može pružiti šansu za miran suživot navijača i HNS-a. Sve ostalo vodi prema daljnjem kaosu“. ¹⁸ Nedostatak spremnosti za tolerantni i argumentirani dijalog sa suparnicima, koje obje uključene strane dominantno doživljavaju kao neprijatelje nevrijedne dijaloga, nije prisutan samo u odnosima između vodstva HNS-a i čelnika navijačkih skupina/udruga. Taj nedostatak znatno ometa i interakciju vodećih ljudi hrvatskoga nogometa s upravom Hajduka i nekih drugih manjih klubova, najviše s juga zemlje, koje su se nedvosmisleno i višekratno izjasnile kako podržavaju prosvjede navijača.

¹⁸ Delač 2016, URL: <http://www.vecernji.hr/sport/hns-je-optuzbama-pljunuo-na-grobove-u-ratu-poginulih-pripadnika-torcide-1093348>

Na osnovu analize moguće je izvesti dva osnovna zaključka.

Prvi: suvremeni sukob između organiziranih navijača i upravljača našega nogometa bio je u vrijeme svoga prvotnog odvijanja (do 2014.) uglavnom stanovite mješovite naravi, s obzirom na to da je u njemu bilo ne samo potencijala, nego i stvarnih elemenata vertikalnoga, a ne samo horizontalnoga sukoba. Naime, konflikt se od početka ne vodi samo oko pitanja identiteta (u smislu osjećaja pripadnosti određenom klubu i skupini, kao i navijačkoj udruzi i drugoj organizaciji, ali i emocionalne vezanosti za nogomet), nego je jako vezan i za konkretne interese nekih njegovih sudionika kao i za vrijednosti koje usmjeravanju njihovo djelovanje. Čelnici hrvatskoga nogometa su zbog lakšega upravljanja tim sportom trebali biti zainteresirani za prevladavanje sukoba, a navijači-aktivisti, koji ističu ideje vodilje demokracije i suradnje, da se taj sport ovdje organizira na načelima ravnopravnosti aktera, racionalnosti i transparentnosti što bi svakako pogodovalo klubovima koje podržavaju. Međutim, najviše zbog nedostatka volje za uspostavljanjem kompromisa vodstva HNS-a odnosno njegove nespremnosti da dio utjecaja prepuste drugim akterima, ali i nasilničkoga ponašanja dijela pripadnika skupina koji su kao i mnogi aktivisti navijačkih udruga neskloni dogovoru, elementi vertikalnoga sukoba su vremenom postali sve manje, a elementi horizontalnoga sve izrazitije prisutni.

Drugi se zaključak odnosi na pitanje može li se navedeni sukob uspješno prevladati. Odgovor je sljedeći: sve dok je on prevladavajuće horizontalan, takvo rješenje nije izgledno. Naime, demokratske metode u tom konfliktu dosad se nisu pokazale (dostatno) učinkovitima, a ne postoje ni naznake da će takve uskoro postati. Utvrđeno slabljenje prisutnosti (elemenata) vertikalnoga i jačanje (elemenata) horizontalnoga sukoba s tim u vezi ima različite uzroke. Prije svega treba istaknuti kako se moćnici hrvatskoga nogometa, koji imaju snažne veze u vladajućoj politici i važan su sastojak u zamršenoj mreži klijenata i patrona odnosno isprepletenoj mreži interesa pripadnika različitih (nogometne, političke pa i drugih) elita, najviše zbog svojih materijalnih i drugih interesa, nisu spremni lišiti dominacije u tuzemnom nogometu i za to vezanih privilegija; kako bi tu dominaciju zadržali, oni poduzimaju različite manipulacije kojima uz ostalo čak uspijevaju pokazivati nepoštivanje prema nekim političkim institucijama i normama (Zakon o sportu). S druge strane, vodstva udruga i napose skupina navijača ne uspijevaju kontrolirati nasilničke, politički ekstremističke te emocijama obilježene porive dijela svojih članova i simpatizera.

U pozadini sukoba moguće je uočiti i ne samo latentno prisutne, nego i manifestno izražene identitetske razlike koje se ustvari, ovakve kakve su u posljednje vrijeme, u ovoj situaciji ne mogu prevladati. Dok moćnici nogometa i njihovi suradnici očito dominantno

shvaćaju nogomet kao rezervoar za ostvarivanje svojih materijalnih i drugih interesa, pripadnici navijačkih skupina i s njima povezani simpatizeri toga sporta ga manje-više unisono doživljavaju nečim većim od sporta, a nemali broj njih i smislom svoga života. Prema dominantnom shvaćanju mladih, ali i mnogih (od njih) starijih navijača, nogomet pripada različitim akterima, a svakako i njima ili najviše njima koji su u osjećajnom smislu za taj sport odnosno za klubove posebno snažno vezani. Upravljači nogometa u suradnji s nekim političkim akterima pritom dominantno koriste autoritarne obrasce i pritom manipuliraju ideologijom nacionalizma. Za razliku od njih, organizirani navijači i drugi prosvjednici se u kooperaciji s nekim drugim političkim akterima i čimbenicima civilnoga društva zalažu za uspostavu demokratskih odnosa u tom sportu, a neki od njih i u društvu u cijelosti. Međutim, zalaganje potonjih je znatno opterećeno pregrijanim emocijama dijela nekontroliranih pripadnika navijačkih skupina, pa i njihovim opredjeljenjem, uvjetovanim uz ostalo lošim iskustvima neuspjeha demokratskih i mirnih akcija, da u sukobu s moćnicima više i ne biraju sredstva.

Autoritarno i manipulativno djelovanje jednih, a nasilje i ekstremistički ekscesi drugih sudionika ovoga konflikta, znatno povećavaju polarizaciju ne samo aktera nogometa, nego u nekim aspektima i drugih dijelova zajednice. Horizontalna vrsta je u njemu, pokazuje ova analiza, još od sredine prošloga desetljeća izraženija nego vertikalna. Mučna sporenja i sukobljavanja u najpopularnijem sportu kod nas, unatoč za sport i zajednicu blagotvornom učinku osvajanja drugoga mjesta na Svjetskom nogometnom prvenstvu 2018. u Rusiji, dodatno slabe socijalno ljepilo, tj. znatno doprinose daljnjoj razgradnji hrvatskoga društva.

LITERATURA

- BRENTIN, Dario. 2013. „A lofty battle for the nation”: the social roles of sport in Tudjman's Croatia”. *Sport in Society*, vol. 16/8:993–1008. DOI: <https://doi.org/10.1080/17430437.2013.801217>
- GIULIANOTTI, Richard. 1999. *Football. A sociology of the global game*. Cambridge, UK: Polity Press.
- HALL, Stuart i Tony JEFFERSON. 1975. *Resistance through rituals*. London: Hutchinson.
- HIRSCHMAN, Albert O. 1994. „Social conflicts as pillars of democratic market society”. *Political Theory*, vol. 22/2:203–218. DOI: <https://doi.org/10.1177/0090591794022002001>
- HIRSCHMAN, Albert O. 1995. *Un certain penchant a l'autosubversion*. Paris: Fayard.
- HODGES, Andrew. 2019. *Fan activism, protest and politics: Ultras in post-socialist Croatia*. London: Routledge.

- ILIŠIN, Vlasta i Vedrana SPAJIĆ VRKAŠ, ur. 2017. *Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja. <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/id/eprint/792>
- LALIĆ, Dražen. 1993. *Torcida: pogled iznutra*. Zagreb: AGM.
- LALIĆ, Dražen. 2010. „Je li hrvatski nogomet mrtav i može li se oživjeti“. *Političke analize*, vol. 1/4:29–33. <https://hrcak.srce.hr/102759>
- LALIĆ, Dražen. 2014. *Pet kriznih godina*. Zagreb: Antibarbarus.
- LALIĆ, Dražen. 2018. *Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međuodnosa u Hrvatskoj*. Zaprešić: Fraktura.
- LALIĆ, Dražen i Ozren BITI. 2008. „Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj“. *Politička misao*, vol. XLV/3–4:247–272. <https://hrcak.srce.hr/37890>
- LALIĆ, Dražen i Damir PILIĆ. 2011. *Torcida: pogled iznutra*. 2., prošireno izd. Zagreb: Profil.
- LALIĆ, Dražen i Shay WOOD. 2014. „Football hooliganism in Croatia: a historical and sociological analysis“. *Südosteuropa. Journal of Politics and Society*, vol. 62/2:145–169.
- MAFFESOLI, Michel. 1996. *The time of the tribes*. London: Sage, 1996.
- MARSH, Peter E. 1978. *Aggro. The illusion of violence*. London – Melbourne – Toronto: J. M. Dent & Sons.
- PERASOVIĆ, Benjamin i Marko MUSTAPIĆ. 2018. „Carnival supporters, hooligans, and the 'Against Modern Football' movement: life within the ultras subculture in the Croatian context“. *Sport in Society*, vol. 21/6:960–976. DOI: <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1300395>
- PETAK, Zdravko i Kristijan KOTARSKI. 2019. „Quo Vadis Croatia? The interplay of institutions, interests and ideas“. U *Policy-making at the European periphery. The case of Croatia*, ur. Zdravko Petak i Kristijan Kotarski. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 321–337. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-73582-5_17
- VRKAN, Srđan. 2002. „The curious drama of the president of a republic versus a football fan tribe: a symptomatic case in the post-communist transition in Croatia“. *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 37/1:59–77. DOI: <https://doi.org/10.1177/1012690202037001004>
- VRKAN, Srđan. 2003. *Nogomet – politika – nasilje*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- VRKAN, Srđan i Dražen LALIĆ. 1999. „From ends to trenches, and back: football in the former Yugoslavia“. U *Football cultures and identities*, ur. Gary Armstrong i Richard Giulianotti. Houndmills, Basingstoke, Hampshire – London: Palgrave MacMillan, 176–185. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230378896_15
- ŽUPANOV, Josip. 2002. *Od komunističkog pakla do divljeg kapitalizma. Odabrane rasprave i eseji (1995.-2001.)*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

IZVORI

- DELAČ, Hrvoje. 2016. „Jesu li baklje i topovski udari pravi način borbe protiv ovakvog HNS-a? Možda i nisu, ali neki su izgubili vjeru u legalne načine...“ . *Vecernji.hr*, 19. 6. 2016. URL: <http://www.vecernji.hr/sport/hns-je-optuzbama-pljunuo-na-grobove-u-ratu-poginulih-pripadnika-torcide-1093348> (pristup 19. 6. 2016.)
- HINA. 2016. „Antolić za izgređ u St. Etienneu optužio Torcidu: 'Prije četiri dana smo dobili dojavu što se sprema'“ . *Novolist.hr*, 18. 6. 2016. URL: <https://www.novolist.hr/sport/nogomet/antolic-za-izgređ-u-st-etienneu-optuzio-torcidu-prije-cetiri-dana-smo-dobili-dojavu-sto-se-sprema/> (pristup 19. 6. 2016.)
- KOTARSKI, Kristijan. 2017. „Hrvatska u raljama klijentelizma“ . *Arhivanalitika.hr*, 31. 8. 2017. URL: <http://arhivanalitika.hr/blog/hrvatska-u-raljama-klijentelizma> (pristup 12. 3. 2019.)
- Naš Hajduk*. URL: <http://www.nashajduk.hr> (pristup 8. 3. 2019.)
- PRLIĆ, Mate. 2014. „Godinu dana Pave nije među nama: 'Udarili su na Hajduk i sad im se vraća, svima se tresu gaće'“ . *Dalmatinskiportal.hr*, 26. 11. 2014. URL: <https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/godinu-dana-pave-nije-medu-nama-udarili-su-na-hajduk-i-sad-im-se-vraca--svima-se-tresu-gace-/1120> (pristup 20. 1. 2011.)
- SPORTSKE NOVOSTI. 2019. „Udruga 'Dinamo to smo mi' reagirala na Mamićev povratak u Maksimir: 'Ponovno su pokazali kako nemaju ni trunke obraza prema poštenim članovima Dinama'“ . *Sportske novosti*, 5. 6. 2019. URL: <https://sportske.jutarnji.hr/sn/nogomet/udruga-dinamo-to-smo-mi-reagirala-na-mamic-ev-povratak-u-maksimir-ponovno-su-pokazali-kako-nemaju-ni-trunke-obraza-prema-postenim-clanovima-dinama-8970491> (pristup 6. 6. 2019.)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu, *Narodne novine*, br. 85/2015.

Conflict between organised supporters and the leadership of the Croatian Football Federation: Horizontal and/or vertical conflict

Dražen Lalić

Conflict between organised supporters and the leadership of the Croatian Football Federation considerably determines the political and social aspects of football in contemporary Croatia. Our analysis of this phenomenon employs Albert O. Hirschman's dichotomy between horizontal and vertical social conflict: horizontal social conflict is of the "either us or them" type, and is particularly characterised by emotions and violence, making it less suitable for compromise; vertical conflicts are divisible and more defined by a rational approach, so they can be overcome by democratic procedures. Analysis shows that conflict between supporters and the football establishment displays features of both types, although it tends more towards the horizontal model due to the unwillingness of the opposing parties to reach a compromise, as they are burdened by emotions and violence (supporters) and use manipulation (football establishment officials).

Keywords: *horizontal conflicts, vertical conflicts, football, fans, Croatian Football Federation, Croatia*

Articles published in this journal are Open Access and can be distributed under the terms and conditions of the Creative Commons license Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)